

סימן א

שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא

הא מצא דמים לא וכו', ואף על גב דאיהו קאמר דמצא פתח פתוח, לאו אדעתיה, איהו סבר דקים ליה ולא קים ליה, והיינו דכיון דמצא דם אמרינן שהוא טועה ולא קים ליה בפ"פ. אולם יעוי' בחי' הריטב"א שפי' באופ"א וז"ל "ונראה מדבריו דכל היכא שמצא דם הדמים ראייה ואינו נאמן בפתח פתוח, שהדמים ראייה ומכחישינן אותו ושקורי משקר", [נועד כ' לפרש באופן נוסף כסברת הרשב"א דאמרינן דלא קים ליה עי"ש], וצ"ב שורש השינוי בזה בין הריטב"א לבין הרשב"א בטעמא דאין נאמן בטענת פ"פ במקום שמצא דם.

פלוגתא דרבוותא בביאור חידושא דר' אלעזר

(ב) והנה מבואר בסוגיין דעיקר דינא דשאחד"א כבר ידעינן ממתני' דקידושין (סה, א) גבי האומר קדשתך, ור"א בא לחדש רק דנאמן בשאחד"א לומר פ"פ מצאתי "דמהו דתימא מיקם הוא דלא קים ליה קמ"ל", ונחלקו הראשונים בביאור הקמ"ל, דהריטב"א פי' דקמ"ל דבאמת בקי בפ"פ ושפיר קים ליה שמצא פ"פ, וכ"כ הרא"ה, וכן פי' התוס' לעיל (ב, א ד"ה שאם) ולהלן (ט, א ד"ה קינוי) ובע"ב (ד"ה ואי), והר"ן לעיל (ב, א בדפי הרי"ף), דעיקר חידושו של ר"א הוא דבקי וקים ליה. אולם בשמ"ק כ' דמלשון רש"י משמע דהקמ"ל

א

פלוגתא דרבוותא בדין שאחד"א במקום שמצא דם

(א) ט, א אמר רבי אלעזר האומר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה עליו, ופרש"י וז"ל "וטענת דמים אין לו כגון שהיא ממשפחת דורקטי שאין להם דם או שאבדה המפה וכו' אבל זאת ברורה לו שפ"פ מצא". והיינו דהוקשה לרש"י דממ"נ אם לא מצא דם אמאי לא טעין טענת דמים דהוי טענה ברורה דבזה ודאי קים ליה, ואם מצא דם [ולכך אינו טוען טענת דמים], היכי מהני מה שטוען שמצא פ"פ והרי הדם מכחישו, ותי' רש"י דמיירי בגוונא דל"ש טענת דמים, כגון שהיא ממשפחת דורקטי או שאבדה המפה. ומבואר בדעת רש"י דליכא נאמנות של שאחד"א במקום שמצא דם, וכ"כ הריטב"א בדעת רש"י. אולם יעוי' ברשב"א כאן שהביא מאן דפליג וס"ל דאפי' אם מצא דם נאמן הבעל לומר שמצא פ"פ דתלינן בדם ציפור או בדם צדדין, וכן הוא שיטת הרמב"ן כאן, וצ"ב בשורש פלוגתא זו.

והנה דעת רש"י כאמור דלא מהני טענת פ"פ כה"ג שמצא דם. וביסוד ד"ז מצינו שינוי בראשונים, דיעוי' ברשב"א שכ' וז"ל "ויש אומרים דדוקא כשלא מצא

הוא דאע"ג דאינו בקי ולא קים ליה מ"מ נאמן לאוסרה עליו"א, [והראוני שכ"כ בשו"ת חכמי פרובינציה (סי' מ"ט) בדעת רש"י וז"ל, "ומסקנא דגמ' דקמ"ל דשויה נפשה חתיכה דאיסורא אפי' היכא דלא קים ליה ופירש"י ז"ל דמירי בפנוי ומשו"ה

לא קים ליה פ"פ ואפ"ה נאמן לאסרה עליו"א]. וצ"ב בשורש פלוגתא זו. ובעיקר צ"ב בדעת רש"י, דכיון דס"ל דאף למסקנא אינו בקי ולא קים ליה, היאך נאמן לומר שמצא פ"פ ולאוסרה עליו, והרי יש לנו לתלות שהוא טועה, ומהיכי תיתי שיהא

א. לכאור' כוונת השמ"ק לדקדק כן ממה שכ' רש"י בד"ה אבל הכא וז"ל "אימא מתוך שפנוי היה ואינו בקי מיקם הוא דלא קים ליה, קסבור שמצא פתח פתוח ואינו כן ולא תיאסר קמשמע לן", ומדלא כ' רש"י מתוך שפנוי היה ואינו בקי אלא כ' מתוך שפנוי היה ואינו בקי [עם ו' החיבור], משמע דהא פשיטא דהוא אינו בקי וליכא בזה נידון כלל. אולם צ"ב, דבשלמא אם לשון רש"י היה "מתוך שפנוי היה ואינו בקי ומיקם הוא דלא קים ליה" היה אפשר לדקדק כן דאף למסקנא מיקם הוא דלא קים ליה, אולם כיון שכ' רש"י רק "ואינו בקי" - עם ו' החיבור, אבל סיים 'מיקם הוא דלא קים ליה' - בלא ו' החיבור, לכאור' מדויק איפכא, דקמ"ל דאע"ג דסתם בחור אינו בקי בפ"פ מ"מ נאמן לומר דאיהו קים ליה בפ"פ כפי שטוען. ואולי ס"ל להשמ"ק דכיון דלדעת רש"י דיינינן ליה כודאי אינו בקי, הרי דאם קמ"ל דמ"מ מצי טעין דקים ליה, היה לרש"י לכתוב כן להדיא, וצ"ע. אכן המעיין בד' השמ"ק יראה דסמך דבריו גם על מה שמסיים רש"י וז"ל 33 "אבל להפסיד כתובתה אינו נאמן", ופי' השמ"ק דיסוד ד"ז הוא משום דבאמת לא קים ליה ולכך ל"ש שיהא לו נאמנות להפסיד כתובה, ומ"מ לאוסרה נאמן מדינא דשאחד"א. [ולדרכו של השמ"ק נמצא דמה שכ' רש"י בדעת ר"א דאין נאמן להפסידה כתובתה הוא דוקא בבחור דאינו בקי אבל בנשוי נאמן, ולפי"ז ז"ל דהא דאמר שמואל בע"ב דנאמן להפסידה כתובה הוא בנשוי וליכא פלוגתא בין ר"א לשמואל. אולם יעוי' בפנ"י דפי' בדעת רש"י דהא דלר"א אין נאמן להפסידה כתובתה הוא משום דלא ס"ל כלל להחזקה דאין אדם טורח בסעודה וכו', שהרי אמר ר"א דנאמן לאוסרה על עצמו, ואי ס"ל להחזקה דאין אדם וכו' בדין הוא

שיהא נאמן לאסור גם אחרים, ולפי"ז מש"כ רש"י דאין נאמן להפסידה כתובתה הוא אף בנשוי]. והדברים מבוארים להדיא בחי' הרשב"א, דהנה להלן (י, א) איתא "ההוא דאתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה פתח פתוח מצאתי, אמר ליה רב נחמן אסבוהו כופרי מברכתא חביטא ליה, והא רב נחמן הוא דאמר מהימן מהימן ומסבינן ליה כופרי, רב אחאי משני כאן בבחור כאן בנשוי", ופרש"י שם דהא דבבבכור ס"ל לר"ז דאסבוהו כופרי הוא משום דאינו נאמן, משא"כ בנשוי נאמן. ופירש הרשב"א שם את ד' רש"י וז"ל "פרש"י ז"ל בבחור אינו נאמן ומנסבינן ליה כופרי בנשוי נאמן ולא מנסבינן ליה כופרי, ודוקא להפסידה כתובתה אינו נאמן אבל לאוסרה עליו נאמן", הרי מבואר מד' הרשב"א דפי' בדעת רש"י דבבבכור אין נאמן להפסידה כתובתה, ולכך מלקין אותו ומשום דלא קים ליה, אולם זהו דוקא להפסיד כתובתה, משא"כ לענין איסור נאמן אע"ג דלא קים ליה, [אכן ראשונים אחרים פירשו דבבכור נאמן אף להפסיד כתובה, והא דלוקה הוא ע"ז גופא שהוא בקי ויודע בדבר, וא"כ הוי חשוד על הזנות, ועי' תוס' שם]. אמנם בעיקר מש"כ השמ"ק בביאור ד' רש"י [דקמ"ל דנאמן אע"ג דלא קים ליה], יש להעיר מלשון רש"י להלן (ט, ב) ד"ה אף אגן נמי תנינא שכ' וז"ל "רטוען פתח פתוח מצאתי אסרה עליו ולא אמרינן לא קים ליה", ומרהיט לשונו משמע דהקמ"ל הוא דבאמת קים ליה, וכן הוא ברש"י שם ד"ה טענת דמים כ' וז"ל "דטענה מבוררת היא וליכא למימר לא קים ליה אבל בפתח פתוח אימא לך לא קים ליה", ומשמע כנ"ל, ועי' בשמ"ק שם, ועי' במהרש"א (ט, ב) דנקט בדעת רש"י דקמ"ל דקים ליה ודלא כמש"כ השמ"ק בדעת רש"י.

לו נאמנות בדבר שאינו בקי ועשוי לטעות. [והרי להפסידה כתובתה אינו נאמן כמבואר ברש"י, ופי' השמ"ק הנ"ל דהוא מהאי טעמא גופא דאינו בקי ולא קים ליה ותלינן שהוא טועה כמבואר בהע' א', וא"כ צ"ב אמאי לאוסרה עליו נאמן והרי אינו בקי בפ"פ ויש לנו לומר שהוא טועה וצ"ע].²

דרכם של הקצה"ח והגר"א ביסוד דינא דשאחד"א

ג) ואשר נראה בזה, דהנה בעיקר ההלכה דשאחד"א נחלקן האחרונים ביסוד הך דינא, דהקצה"ח (ס' ל"ד סק"ד) נקט דהוא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד דילפינן לה מקרא ד"אשר יאמר כי הוא זה" [עי' רש"י קידושין (סו, ב) ד"ה הודאת בע"ד], וס"ל להקצה"ח דמהך קרא ילפינן לנאמנות של הודאת בע"ד אף לאיסורים דנאמן על עצמו כמאה עדים³. וכן מבואר

בדעת הגר"א (אה"ע סי' ג' ס"ק י"א) דהוא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד, דבשו"ע שם איתא דמי שבא ואמר כהן אני ונשא גרושה בי"ד מלקין אותו, וכ' ע"ז הגר"א וז"ל "דכל להחמיר על עצמו נאמן יותר ממאה עדים וכמ"ש בכריתות יב, א", ומבואר בדעת הגר"א דיסוד דינא דשאחד"א הוא מדינא דאדם נאמן על עצמו יותר מעדים המבואר בגמ' בכריתות שם. ועי' בביאור הגר"א (חור"מ סי' ע"ט סק"ג, וסי' כ"ט ס"ק ט"ו) דמבואר מדבריו שם דאף דינא דהודאת בע"ד כמאה עדים בממון הוא ביסודו מהך דינא המבואר בגמ' בכריתות שם דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, הרי דס"ל להגר"א דגדר דינא דשאחד"א הוא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד וכדרכו של הקצה"ח. אלא שהקצה"ח פ' דדינא דהודאת בע"ד נלמד מקרא דאשר יאמר כי הוא זה⁴, ואילו

ב. והנה לדרכו של השמ"ק בביאור ד' רש"י נמצא דחידושו של ר"א הוא בהל' שאחד"א, דאפי' כה"ג דאינו בקי מ"מ שייך נאמנות של שאחד"א, משא"כ לדרכם של הראשונים הרי דר"א חידש רק את המציאות שסתם בנ"א בקיאים בפ"פ. ומרהיט לשון הגמ' יש לדקדק כדרכו של רש"י, דאמרינן "מאי קמ"ל תנינא האומר לאשה קדשתך וכו', מהו דתימא התם דודאי קים ליה, אבל הכא מיקם הוא דלא קים ליה, קמ"ל", וממה שהזכיר התרצן גם לההיא דקידושין דהתם ודאי קים ליה, משמע דנתחדש בזה חידוש בהל' שאחד"א, דסד"א דדוקא בההיא דקידושין שייך נאמנות של שאחד"א כיון דקים ליה משא"כ באומר פ"פ דלא קים ליה ל"ש שאחד"א, דאילו להראשונים דנתחדש רק דכאמת קים ליה בפ"פ, לא היה צריך להזכיר כלל לדינא דקדשתך, אלא רק לתרץ בקצרה דמהו דתימא

דפ"פ לא קים ליה קמ"ל, וממה שהזכיר התרצן לדינא דקדשתך מדויק דבא לחלק בזה לענין דינא דשאחד"א, דס"ד דשאחד"א מהני דוקא כה"ג דקים ליה כההיא דקדשתך, משא"כ בפ"פ דלא קים ליה לא מהני שאחד"א, וקמ"ל דאפי' כה"ג דלא קים ליה שפיר מהני שאחד"א, ודו"ק.

ג. והראוני שהדברים מפורשים בראב"ן בתשו' (סימן ס"ד) בדין אשתו שזינתה בע"א והוא שותק דשתיקה כהודאה דמיא, וז"ל "וה"מ אי ברי לן דסני לה דשתיקתו לאו הודאה הוא דמשום עדות העד לא אסרינן לה, אבל אי רחים לה שתיקתו ודאי הודאה הוא דהודאת בע"ד כק' עדים דהכא לא מחייב לאחרים וכו'", הרי להדיא דדינא דשאחד"א הוא משום הודאת בע"ד.

ד. והנה יעוי' בקצה"ח שם שכ' לבאר דהא דקי"ל דאדם נאמן בהודאת בע"ד רק לחובתו ולא לזכותו,

הגר"א כפה"נ פי' דדינא דהודאת בע"ד בין בממון ובין באיסור נלמד מקרא דא הודע אליו, דמהך קרא ילפינן בגמ' בכריתות שם דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, ועי' רמב"ן ב"מ (ג, ב)ה.

דרכו של תרומת הכרי בביאור דינא דשאחד"א

(ד) **אמנם** יעוי' בתרומת הכרי (ס"א א' ד"ה ואת אשר) שכ' לבאר דינא דשאחד"א באופן אחר מדרכם של הקצה"ח והגר"א, דבאמת אין זה מדין נאמנות של הודאת בע"ד אלא דין אחר, וז"ל "ע"כ נראה לפענ"ד מילתא חדתא, ולומר דהודאה בפני עדים הוא מתורת שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא וכמו האשה שאמרה אשת איש אני שאסורה להינשא

הוא משום דכה"ג שמעיד לזכותו אין זה נחשב שמעיד על עצמו אלא מעיד על אחרים שחייבים לו, ול"ש נאמנות של הודאת בע"ד על אחרים. ומבואר מד' הקצה"ח דאילו הך טעמא נדכה"ג דמעיד לטובתו חשיב מעיד על אחרים] היה נאמן בהודאת בע"ד גם היכא שהודאתו היא לזכותו. וצ"ע דלפ"ז באיסורים היה מן הראוי דתיהני נאמנות של שאחד"א - דהוא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד לדרכו של הקצה"ח - גם להיתר, וכגון באומר שחתיכה זו היא של שומן בדין הוא שיהא נאמן להתירה לעצמו מדינא דשאחד"א, כשם שלענין ממון נאמן לזכותו עד כמה דאין זה מעיד על אחרים, ולפ"ז כה"ג שאומר שחתיכה זו היא שומן נאמן אפי' כנגד עדים שמעידים שאין זה שומן אלא חלב, שהרי הודאת בע"ד עדיפה מעדים, וד"ו הוא מחודש מאוד, אכן העירוני לתשו' מהרי"ט (ח"א סימן נ"ג) דמבואר כן בדבריו דאדם נאמן להתיר לעצמו אף נגד עדים. אמנם מלשון הגר"א (אה"ע סי' ג' ס"ק י"א) שכ' "דכל להחמיר על עצמו נאמן יותר ממאה עדים וכמ"ש בכריתות יב,

(כתובות כב, א) ואפי' נשאת כופין אותו להוציא, וזה לאו מתורת נאמנות, אלא כיון שלפי דבריה היא אסורה להנשא, ואילו היא היתה יודעת האמת שהיא א"א אף שכל העולם מחזיקים אותה בפנויה היא לגביה עצמה אסורה להנשא, ולכן גם הב"ד יכולין לכופ' אותה שלא תנשא". ומבואר מדבריו דדינא דשאחד"א חלוק ביסודו מנאמנות של הודאת בע"ד, דבדינא דהודאת בע"ד נתחדש דלגבי עצמו נאמן על הגופא דעובדא לומר מאי הוי, משא"כ דינא דשאחד"א אינו נאמנות על גוף המעשה כלל, אלא שבי"ד צריכים לדון לפי דבריו, וכיון דלפי דבריו הדבר אסור ומוטל עליו לנהוג בו איסור, ממילא בי"ד צריכים לנהוג עמו לפי ידיעתו ולהפרישו מאיסורו¹.

א" מבואר דנאמנות של שאחד"א הוא רק להחמיר ולא להקל, וצ"ע בזה.

ה. ועי' באמרי בינה (הל' עדות ס"ב) שהלך בזה בדרך אמצעית, דהודאת בע"ד בממון נלמדת מקרא דאשר יאמר כי הוא זה כמבואר ברש"י בקידושין שם, ואילו דינא דשאחד"א נלמד מקרא דא הודע אליו, דל"ש למילף לדין שאחד"א באיסור מקרא דאשר יאמר כי הוא זה, דאיסורא ממנונא לא ילפינן, וכ"כ בשיעורי הגר"ח"ש בשם הגר"ב דצ"ל.

ו. ועי"ש בד' התרומת הכרי שכ' לבאר לפ"ז דינא דהודאת בע"ד מחוץ לבי"ד, דהגם דליכא בזה נאמנות של הודאת בע"ד, מ"מ בי"ד כופים אותו מדינא דשאחד"א, שהרי לדבריו עובר בממון זה באיסור גזל, וז"ל "ומה"ט נמי גבי ממון המורה בפני עדים שהוא חייב לחבירו מנה אף שאין אנו מאמינים לו שהוא חייב, מ"מ כופין אותו לשלם כיון שהוא אומר שהוא יודע שחייב לחבירו ואנו כופין אותו להוציא הגזילה מתחת", כי גזל נמי איסורא הוא כשאר איסורים, אבל הודאה בפני ב"ד הוא מתורת נאמנות כדילפינן לה מכי הוא זה".

מסברא, דמה שאומר שהדבר אסור אין זה אלא בגדר גילוי מילתא בעלמא דאיהו קים ליה שדבר זה אסור ומסברא נאמן ע"ז, וצ"ע.

דרכו של רעק"א בביאור דינא דשאחד"א

(ה) ונראה דמדברי רעק"א בכ"ד מוכח דפי' כדרכו של התרומת הכרי, דדינא דשאחד"א אינו מתורת נאמנות של הודאת בע"ד, אלא יסוד דינו הוא דדיינינן ליה לדבריו וכמש"נ. דהנה על הא דתנן להלן (כב, א) דאשה שאמרה אשת איש הייתי ונתגרשתי דנאמנת מדינא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר, הקשה רעק"א וז"ל "ק"ל למאי צריך לזה הא בדיבורה א"א הייתי לא מהימנא לב"ד בדרך נאמנות ועדות, ואנן אמרינן שאינו אמת, אלא מדין שויה אנפשה חד"א, וכיון דהיא מסיימת וגרושה אני מעולם לא אסרה", ואם נימא דשאחד"א הוא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד קושיית רעק"א צ"ב, דכיון דבמה שאמרה שהיא אשת איש נאמנת מדין הודאת בע"ד שהיא מקודשת, ואילו על מה שאומרת שהיא גרושה אינה נאמנת כיון דהוי דבר שבערוה, א"כ בלא נאמנות של הפה שאסר הוא הפה שהתיר היאך תהא נאמנת לומר שנתגרשה^ז. אכן הרעק"א הקדים לקושייתו

והנה דין זה שצריך בעצמו לנהוג כפי ידיעתו הוא מילתא דפשיטא ואינו שייך לדינא דשאחד"א [ועי' בזה בחי' חת"ס כאן], והחידוש בדינא דשאחד"א לדרכו של תרומת הכרי הוא דבי"ד צריכים לדוןנו לפי דבריו וידיעתו שלו, וכיון שלדבריו הדבר אסור, בי"ד צריכים להפרישו מד"ז כפי שהוא סבור, הגם שלגבי בי"ד לא נתברר כלל שהדבר אסור. ונראה דגם לדרכו של תרומת הכרי איכא בדינא דשאחד"א מלתא דנאמנות [וכדמשמע מרהיטת לשון ר"א "דהאומר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה עליו"], אלא שאין זו נאמנות על הגופא דעובדא לומר מאי הוי וכדין נאמנות של הודאת בע"ד, אלא נאמן בזה רק על מאי דאיהו סבור שהדבר אסור וממילא מוטל עליו לנהוג בזה כפי ידיעתו^ח, ואף בי"ד צריכים לכופו ולהפרישו מדבר זה כיון שמוטל עליו לנהוג בזה אסור, הגם דכלפי בי"ד אינו נאמן שהדבר אסור באמת.

אולם צ"ב מנין ילפינן לד"ז דנאמן על ידיעתו, והרי לדרכו של תרומת הכרי ל"ש לומר דהוא נלמד מקרא דאשר יאמר כי הוא זה, דהך קרא נאמר בהודאת בע"ד בממון ולא בדינא דשאחד"א. ולכאור' צ"ל לדרכו של תרומת הכרי דדין זה נלמד

ז. ומה"ט כה"ג דאסר עצמו ע"י שאחד"א אין יכול לחזור בו מדבריו בלא אמתלא, דכיון דנאמן בדבריו דלפי ידיעתו הדבר אסור, ממילא בלא שמתוך דבריו ע"י אמתלא יש לנו לחוש שמשקר ואכתי סבור שהדבר אסור לו כפי שאמר בתחילה.

ח. אמנם יעוי' בקוב"ש (אות נ"ח) שעמד בד' רעק"א דע"כ מוכח דס"ל דשאחד"א אינו מתורת הודאת

ויש להעיר על דבריו, דלפ"ז נמצא דכה"ג שהודה חוץ לבי"ד ומת, לא נחתנין לנכסי היורשים על סמך הודאתו שהרי ליורשים ליכא ידיעה שעוברים על איסור גזל, וזהו הדין אם נשתטה לאחר שהודה ל"ש שאחד"א, ויש לעי' בזה מסוגית הגמ' בב"ב (קע"ה, ב) דאיתא התם דשכ"מ שאמר מנה לפלוני בידי אם אמר תנו נותנים, ומשמע דמהני הודאת בע"ד חוץ לבי"ד גם לחייב את יורשיו, וצ"ע.

עדים ואמרו שנתקדשה ונתגרשה, דכיון שאמרה שלא נתקדשה נכלל בזה הודאה שלא נתגרשה, וא"כ נהי דאיכא עדים שמעידים שנתגרשה מ"מ הודאת בע"ד עדיפה, והוי כדינא דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי בממון, דנאמן שלא פרע אפי' עדים מעידים שלוח ופרע. אולם מסיק ע"ז רעק"א וז"ל "ואולי יש לומר דדוקא בממון אמרינן דהודאתו שלא פרע מהני משום הודאת בעל דין, אבל באיסור באם מכחיש להעדים הוא רק מדין שאחד"א, ל"ש לומר דהיא מודית דלא נתגרשה ושוויה אנפשה חד"א דהא היא אומרת דלא נתקדשה ולא אמרה מעולם דהיא אסורה". ומבואר כנ"ל דדינא דשאחד"א אינו מתורת הודאת בע"ד, ובמה שאמרה שלא נתקדשה ליכא הודאה שלא נתגרשה,

דבשאחד"א "לא מהימנא לבי"ד בדרך של נאמנות ועדות ואנן אמרינן שאינו אמת", ומבואר להדיא מדבריו דדינא דשאחד"א אינו מתורת נאמנות על הגופא דעובדא [כמו הודאת בע"ד], אלא ד"אנן אמרינן שאינו אמת", והיינו דבי"ד צריכים לדונה לפי דבריה שאומרת שהיא סבורה שהיא אשת איש, ולכך הקשה דכיון דמסיימת דבריה שנתגרשה ואינה אשת איש כלל, הרי נמצא דאף לפי דבריה אינה אסורה, וממילא ל"ש בזה דינא דשאחד"א, וא"כ אין צריך בזה לדינא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר^ט.

ועוד יש להוכיח כן מד' רעק"א בדו"ח להלן (כב, ב ד"ה תוספות ישנים) שכ' לדון דבאומרת לא נתקדשתי ובאו שני

בי"ד, ורק דאין זה בדרך של נאמנות ועדות, ובפשוטו ד' רעק"א מתפרשים כדרכו של תרומת הכרי.

ט. והנה רעק"א העמיד קושייתו על מתני' דאשת איש הייתי ונתגרשתי, ולא על מה ששינוי קודם (טו, ב) דהאומר שדה זו של אביך היתה ולקחתיה דנאמן מדין הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ולהמבואר הוא בדקדוק, דגבי ממון דנאמן ששדה זו של אביך היתה מתורת נאמנות של הודאת בע"ד, הרי ל"ש בזה לומר דאנן אמרינן שאינו אמת, שהרי על ידי הודאתו בודאי נתברר לבי"ד דממון זה הוא של התובע, וכיון דנאמן לומר ששדה זו היתה של אביו מתורת הודאת בע"ד ואילו על מה שאומר שלקחה לית ליה נאמנות, הרי שצריך בזה לדינא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר, משא"כ במתני' דאשת איש הייתי ונתגרשתי, דנאמנת על מה שאומרת שהיא אשת איש רק מדינא דשאחד"א, בזה הקשה רעק"א דלא בעי להפה שאסר הוא הפה שהתיר כיון שלדבריה אינה אסורה כלל, ומבואר כמש"נ דדינא דשאחד"א לדעת רעק"א אינו מתורת הודאת בע"ד.

בע"ד, אולם בקוב"ש שם פירש בדעת רעק"א דשאחד"א הוא מתורת נדר וכשיטת מהר"י באסן [הובא להלן (סי' ד), וכ"כ בדעת רעק"א בחי' הגרש"ש (סי' ד)]. אולם מלבד שהוא דבר רחוק להעמיס כן בלשונו של רעק"א, גם נראה להוכיח דלא כן ממה שהבאנו בסמוך מד' רעק"א שדן אם שייך כפיה בשאחד"א, ואם הוא מתורת נדר בודאי שייך כפיה כמו בשאר איסורים. וכן מוכח ממה שדן רעק"א אם מהני שאחד"א כנגד עדים, וכן ממה שכ' לחדש דלא מקרי דבר שבערוה, ואם הוא מתורת נדר בודאי מהני במקום עדים ולא מקרי דבר שבערוה. וכן נראה ממה שהביא רעק"א בחי' על שו"ע (יו"ד סי' א') מד' הבכור שור דהיכא דשאחד"א לא יאכל אף אם יודע בודאי שהוא מותר, ובבכור שור שם מבואר דהוא מטעם מראית עין, והרי למאן דס"ל דשאחד"א הוא מטעם נדר בודאי שהדבר אסור מעיקר הדין אע"ג שהיה מותר עד השתא. וגם מלשון רעק"א (כב, א) שכ' דשאחד"א "לא מהימנא לבי"ד בדרך נאמנות ועדות", משמע דאין זה שייך לדין נדר אלא שמתקבלים דבריו אצל

וכל שלדבריה אינה אוסרת עצמה ל"ש דינא דשאחד"א. [אמנם יעוי' בש"ך (סי' רל"ב ס"ק כ"ז) דעולה מדבריו דאיכא לדינא דכל האומר לא לויתי וכו' אף בנאמנות של שאחד"א לענין איסורא, ולכאור' הוא מתפרש כדרכו של הקצה"ח דגדר דינא דשאחד"א הוא מתורת הודאת בע"ד, וכן משמע בתשובות מוהראנ"ח (סי' מ"ה)].

(ו) **וכן יש להוכיח מד' הרעק"א שבס' דרו"ח (ח"א דף ק"ט), שדן אם איכא דין כפיה בשאחד"א, וכ' לדקדק בדעת הרמב"ם דליכא כפיה, [וכ"ה בשו"ת רעק"א (סוף סי' פ"ח)], ואם נימא דדינא דשאחד"א הוא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד בודאי דאיכא כפיית ביי"ד, וכדקי"ל בכ"ד דנחתנין לנכסיה מכח הודאת בע"ד בממוין. וע"ע בשו"ת רעק"א (תנינא סי' נ"ג) שכ' לדון אם מהני שאחד"א כנגד עדים, ומסיק שם דמהני משום "דהתורה לא הימניה לעדים, רק למי שאינו יודע אם האמת בפיהם, אבל לא למי שברור לו שמשקרים", ואם דינא דשאחד"א מהני מתורת הודאת בע"ד וכדרכו של הקצה"ח בודאי דמהניא שאחד"א כנגד עדים, וכדקי"ל בכ"ד דהודאת בע"ד עדיפה מעדים ואין מקום לדון בזה. וכן יש לדקדק ממה שהוצרך רעק"א בסוף דבריו לטעם מחודש דלא האמינה תורה לעדים אלא למי שמסופק בדבר, ואם הוא מטעם הודאת בע"ד הרי הטעם בזה פשוט דהודאת בע"ד עדיפה מעדים, אלא ע"כ מבואר מד' רעק"א כמשי"נ דדינא דשאחד"א אינו מתורת הודאת בע"ד.**

וכן יש להוכיח מד' רעק"א בשו"ת (קמא סי' קצ"ד) שכ' ליישב שיטת הראב"ד דליכא נאמנות של הודאת בע"ד בממוין כה"ג שמשים עצמו רשע, ולכאור' קשה לפ"ז אמאי אשת ישראל שמודה שזינתה ברצון מפסדת כתובתה והרי אין אדם משים עצמו רשע, ותי' רעק"א וז"ל "ולענ"ד יש לתרץ עוד דלו יהא דלא זינתה, מ"מ כיון דע"י דבורה אנו אוסרין אותה לבעלה מדין שויה אנפשה חד"א, מזה עצמו אין לה כתובה", ומבואר דאפי' כה"ג דליכא נאמנות של הודאת בע"ד [ומטעמא דאין אדם משים עצמו רשע], מ"מ אכתי שייך נאמנות של שאחד"א, והיסוד בזה הוא ע"פ הנ"ל דלדינא דשאחד"א לא בעינן תורת נאמנות על הגופא דעובדא אלא רק דדיינינן ליה כפי דבריו, וזה שייך גם כה"ג שמשים עצמו רשע.

(ז) **וכן יש להוכיח מד' רעק"א בשו"ת (מהר"ק בהשטות לס' פ"ה) שכ' דכה"ג ידיענין להאיסור מכח נאמנות של שאחד"א לא דיינינן ליה כדבר שבערוה וסגי בע"א להתירו, [וכ"כ בשו"ת ברית אברהם (סי' פ"ב) בשם הנתה"מ], ואם נימא דשאחד"א הוא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד לכאור' אין מובן לדברי רעק"א, דכיון דנאמן בהודאתו לבי"ד על גוף האיסור אמאי לא מקרי דבר שבערוה. אכן לדרכו של תרומת הכרי י"ל דכיון דלגבי הגופא דעובדא לית ליה נאמנות [דאנן אמרינן שאינו אמת"ל כשון רעק"א הנ"ל (כב, א)], אלא נאמן רק על מה שהוא סבור שהדבר אסור ודיינינן ליה כפי ידיעתו, י"ל דהך דינא שצריך לנהוג כפי ידיעתו אינו נחשב**

על הגופא דעובדא שהדבר אסור, מהיכי תיתי דלא נימא כן באיסור דרבנן. ומכל הנך דוכתי מבואר בדעת רעק"א דע"כ אינו מפרש לדינא דשאחד"א כדרכו של הקצה"ח שהוא מטעם נאמנות של הודאת בע"ד, אלא בפשוטו הוא מתפרש כדרכו של התרומת הכרי דיסוד דינא דשאחד"א הוא משום דדיינינן ליה לפי דבריו [וע"ע מש"כ בביאור ד' רעק"א להלן (אות ט"ז)]²³.

ב

ביאור הפלוגתא אם מהני שאחד"א במקום שמצא דם

(ח) והנה לעיל (אות א') הבאנו מה שנחלקו הראשונים אם מהני שאחד"א

ביוחסין, דיעוי' בתוס' ד"ה ואי בעית אימא שהקשו דאמאי אסורה באשת כהן משום חד ספיקא, והרי איכא ס"ס דשמא היא מוכת עץ ואת"ל שנבעלה שמא נבעלה שלא תחתיו, ותירץ ע"ז הרמב"ן וז"ל "בודאי דלר"ג דקיל ליה שמא ואסר אפילו בספק ספקא זו לגבי הבעל ספק ושמא היא ואסורה", והיינו דלר"ג דלא אזיל ביוחסין בתר ס"ס נחא, וא"כ מבואר מד' הרמב"ן דהא דמבואר בסוגיין דנאסרת בפ"פ באשת כהן אינו אלא מטעם מעלה ביוחסין, ואפ"ה נאמן הבעל לאוסרה באומר פ"פ מצאתי מדין שאחד"א, הרי להדיא דמהני שאחד"א אף באיסור שאינו אלא מטעם מעלה ביוחסין, וזהו שלא כד' האחרונים הנ"ל. אכן יעוי' מה שנתבאר להלן (אות ט') דדעת הרמב"ן דשאחד"א מהני כנגד עדים, ובפשוטו הוא משום דס"ל דשאחד"א מהניא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד וכפי שביאר הקצה"ח, ולפ"ז מסתברא דמהני שאחד"א גם ביוחסין, ואזיל בזה הרמב"ן לטעמיה.

יב. שו"ר בד' רעק"א כו"ח (ח"ב סי' ב') שכ' בקצרה דדוקא בממון אמרינן לדינא דהודאת בע"ד כמאה עדים, משא"כ באיסור לא מצינו כן, והא דנאמן הוא מדין שאחד"א ע"ש, ומבואר להדיא כנ"ל.

לדבר שבערוה'. ועד"ז איתא בחי' רעק"א ובהפלאה בסוגיין דדינא דמעלה ביוחסין לא נאמר כה"ג ידיעת האיסור אינו אלא מכח שאחד"א, והוא מתפרש כנ"ל.²⁴

ועוד יש להוכיח כן מד' רעק"א בסוגיין שפירש בד' הרא"ה דס"ל דלא אמרינן לדינא דשאחד"א באיסור דרבנן, והיינו דכיון דאין אנו יודעים שהדבר הוא חתיכא דאיסורא אלא מכח דינא דשויה אנפשיה, כה"ג לא נתנו רבנן דין הרחקה, [ועי' בפמ"ג (י"ד סי' ק"י שפ"ד סי' ס"ב) שפי' ד' הרא"ה באופ"א, דבאיסור דרבנן לא כייפינן להוציא אשה מבעלה], ואם נימא דשאחד"א הוא מתורת נאמנות גמורה של הודאת בע"ד ד' רעק"א צ"ב, דכיון דנאמן

י. ולכא' יש לתמוה על מש"כ רעק"א דכה"ג לא מקרי דבר שבערוה וע"א נאמן בזה, ממתני' (כב, א) דהאשה שאמרה אשת אישי הייתי ונתגרשתי דנאמנת מדין הפה שאסר וכו', וצ"ע דלר' רעק"א אמאי בעי לנאמנות של הפה שאסר, והרי כיון דעל מה שאמרה שהיא אשת איש נאמנת רק מדין שאחד"א, א"כ בדין הוא הוא שתהא נאמנת לומר שנתגרשה מתורת נאמנות של ע"א באיסורים, כיון דע"י שאחד"א לא מקרי דבר שבערוה. ולהשיטות דאף באיסורים אין ע"א נאמן כנגד איתחזק איסורא א"ש, אולם להשיטות דע"א נאמן גם כנגד איתחזק איסורא צ"ע. וצ"ל דכיון דמעידה על עצמה שנתגרשה אין נאמנת מתורת עדות כיון דהוי עדות על עצמה, ופסולא דבע"ד שייך גם בנאמנות של ע"א באיסורים. [והיסוד בזה הוא ע"פ מש"כ הקובץ שיעורים (אות כא, כב) דאע"ג דבדינא דעד אחד באיסורין נאמן להעיד גם לעצמו, וזה משום דבאיסורין לא חשיב בע"ד לגבי האיסור, משא"כ היכא דהנידון הוא על גופו (וכגון הכא דדיינינן אם היא אשת איש אם לאו) אין נאמן ע"א ע"ש בדבריו, וע"ע מש"כ בזה להלן (סי' ב' אות ו').]

יא. אמנם בד' הרמב"ן מבואר דמהני נאמנות של שאחד"א גם כלפי איסור שאינו אלא מטעם מעלה

וכ"כ בשלטי הגיבורים (י, א בדפי הרי"ף) בשם הריא"ז, וכן נפסק להלכה בשו"ע (י"ד סי' א' סעי' י"ב), ועי' במאירי קידושין (סה, ב) שהביא בזה פלוגתא אם מהני שאחד"א במקום עדים^{יג}. ובדעת הרמב"ן שנקט דמהניא שאחד"א כנגד ראייה של דם בפשוטו צ"ל דס"ל כשיטת הרשב"א דמהני שאחד"א כנגד עדים.

יסוד הפלוגתא אם מהני שאחד"א כנגד עדים

(ט) **וביסוד** הך פלוגתא אם מהני שאחד"א כנגד עדים, בפשוטו הוא מתלי תליא בגדר הנאמנות של שאחד"א, דלדרכו של הקצה"ח דשאחד"א הוא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד, בודאי דמהני שאחד"א במקום עדים, וכדקי"ל בכ"ד דהודאת בע"ד עדיפה מעדים, וכן נראה מד' שו"ת הרשב"א הנ"ל שכ' לגבי שאחד"א "דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים", ומשמע דשאחד"א הוא מתורת נאמנות של הודאת בע"ד ולכן נאמן כנגד עדים. אכן בדעת הראשונים שהביא המאירי דס"ל דלא מהניא שאחד"א כנגד עדים, ע"כ צ"ל דשאחד"א אינו מתורת הודאת בע"ד אלא כפי שביאר תרומת הכרי דדיינין ליה לפי ידיעתו, וא"כ זהו רק עד כמה שלא נתברר לן היפך מדבריו, משא"כ היכא דאיכא עדים המעידים שהדבר מותר, יש לנו לתלות

באומר פ"פ מצאתי כה"ג שמצא דם, דרש"י ס"ל דלא מהני שאחד"א כה"ג שהרי הדם מכחישו, ואילו הרמב"ן נחלק וס"ל דמהני, וצ"ב בשורש הך פלוגתא. ועי' בחי' חת"ס כאן (ד"ה עוד יראה) שכ' בדעת רש"י דנקט דלא מהניא שאחד"א במקום שמצא דם דע"כ ס"ל לרש"י דלא מהניא שאחד"א כנגד עדים, שהרי מה שמצא דם לא עדיף מעדים.

[ואין] לומר דמציאת דם חשיב טפי מעדים דהוי כבא הרוג ברגליו דל"ש מציאות של פ"פ עד כמה שמצא דם - ועי' בפרי יצחק (ח"ב סי' ל"ז) דבדבר הגלוי וידוע לכל לא מהני שאחד"א, אפי' אם מהני כנגד עדים - דהלא בד' הראשונים מבואר דאפי' במצא דם אכתי אפשר לתלות בדם צדדין או בדם ציפור, אלא ע"כ דמציאת דם הוי רק ראייה והוכחה שהיה הפתח נעול, (ולו יצוייר דמשכחת לה עדים שיעידו שהיה הפתח פתוח, בודאי יהיו העדים נאמנים אפי' אם מצא דם), וכיון דס"ל לרש"י דאין נאמן לומר שמצא פ"פ כה"ג דאיכא דם, כ"ש דלא מהני שאחד"א במקום עדים].

אכן בעיקר נידון זה אם שאחד"א מהני במקום עדים נחלקו הראשונים, דיעוי' בשו"ת הרשב"א (ח"ג סי' רנ"ג, ח"ד סי' רפ"ו) [הובא במל"מ (פ"ט מהל' אישות ה"טו)] שנקט דמהני שאחד"א כנגד עדים,

דליכא סהדי, אבל היכא דאיכא סהדי דליכא איסורא מותר". אולם יתכן דבריו שם הם דוקא כה"ג דאינו יודע מעצמו אלא סומך על אחר כדמיידי התוס' ר"י הזקן שם, עי"ש היטב בדבריו.

יג. ועי' בד' תוס' ר"י הזקן בקידושין (סו, א) דבפשוטו מבואר מדבריו דלא מהניא שאחד"א כנגד עדים וכפי שנתבאר בדעת רש"י, וז"ל "ומסתברא דהא דאמרינן שאחד"א הני מילי היכא

דהא דאומר שהדבר אסור הוא בטעות, [שהרי ידוע לנו ע"פ עדים שהוא מותר, וליכא נאמנות לסתור את דברי העדים], וליכא דין לכפותו על מה שברור לנו שהוא טועה בו".

ואשר לפ"ז לשיטת רש"י דלא מהניא שאחד"א כה"ג שמצא דם ע"כ צ"ל דמפרש כדרכו של תרומת הכרי דשאחד"א אינו מתורת נאמנות של הודאת בע"ד. ואכן מלשון רש"י בסוגיין מדויק כדרכו של התרומת הכרי בביאור דינא דשאחד"א, דיעוי' בלשון רש"י ד"ה מאי קמ"ל תנינא וז"ל "שאדם נאמן על עצמו לאסור לו את המותר על פיו", ומרהיט לשונו שכ' נאמן "לאסור את המותר" משמע דבאמת אנן נקטינן דהוי דבר המותר, [וכפי שכ' רעק"א כלפי דינא דשאחד"א "דאנן אמרינן שאינו אמת"], אלא דכיון שלפי דבריו הוא אסור דיינינן ליה כדבריו.

ועוד יש להביא סמך לזה מד' רש"י ד"ה הוא אסור בקרובותיה שכ' וז"ל

"באמה ובתה ואחותה דשוניהו אנפשיה חתיכה דאיסורא", ודקדקו האחרונים מלשון רש"י דהזכיר דוקא הנך נשים שאסורות מדאורייתא והשמיט לשניות שהם עריות מדרבנן, דס"ל כשיטת הרא"ה בבדק הבית דינא דשאחד"א לא מהני באיסור דרבנן [וכ"כ בחי' הרעק"א בהגה"ה בשם הגרש"א דדעת רש"י כהרא"ה]. וד"ז מתפרש היטב לדרכו של התרומת הכרי דשאחד"א ליכא נאמנות גמורה על גוף המעשה, אלא דיינינן ליה כפי דבריו, ובאיסור דרבנן לא אמרו את דבריהם היכא דלא נתברר לן גוף האיסור וכפי שנתבאר לעיל (אות ז) טו. ולפ"ז נמצא דהא דס"ל לרש"י דשאחד"א לא מהני במקום שמצא דם הוא לשיטתו בביאור דינא דשאחד"א דהוא מתפרש כדרכו של תרומת הכרי דאין זה מתורת נאמנות של הודאת בע"ד אלא דיינינן ליה לפי דבריו, וממילא לא מהני הך דינא כה"ג שמצא דם, וכן לא מהניא כנגד עדים. והרמב"ן דס"ל דמהני שאחד"א כנגד עדים צ"ל

טו. אולם אם שאחד"א הוי נאמנות גמורה על הגופא דעובדא ומדינא דהודאת בע"ד צ"ע אמאי לא נימא שאחד"א באיסור דרבנן. וכן יש לדקדק [כדרכו של תרומת הכרי] מלשון רש"י בקידושין (סג, ב), דעל מאי דקאמר התם דלאב הימניה רחמנא לדידה לא הימנה, פ' רש"י בד"ה לדידה לא הימנה וז"ל "ולענין איסורא טעמא אחרינא הוא דשויתא לנפשה חתיכה דאיסורא", ומשמע דחלוק דין נאמנות האב על בתו מדינא דשאחד"א, דאב על בתו הוא מתורת נאמנות, משא"כ שאחד"א הוי 'טעמא אחרינא', והיינו דאינו מתורת נאמנות, אלא שדיינינן ליה לדבריו. וכ"כ לדקדק מלשון רש"י בקידושין בחוות דעת (ס' קפ"ה סק"ה), וביאר בזה טעמא דאמתלא מהני בשאחד"א ולא בהודאת בע"ד [ועי' בזה בחי' ר' ראובן (ס' י)].

יד. אמנם היה מקום לדון דאף לדרכו של תרומת הכרי יהני שאחד"א כנגד עדים, דכיון דאיהו סבור שהדבר אסור הרי לעצמו צריך לנהוג בזה איסור אפי' אם יש עדים שמעידים שהוא מותר, וממילא ב"ד צריכים לנהוג עמו לפי ידיעתו שלו. וצ"ל דכה"ג דאנן ידעינן בודאות שהדבר מותר [וכגון שעדים מעידים כן] יש לנו לתלות דאף איהו סבור שהדבר מותר, ומה שאומר דלפי ידיעתו הדבר אסור אינו אמת [ועי' להלן (סוף אות י"א) מה שהבאנו מהריטב"א]. ועכ"פ בדעת הנך רבוותא דס"ל דשאחד"א לא מהניא כנגד עדים, ע"כ צ"ל דשאחד"א אינו מתורת נאמנות של הודאת בע"ד, שהרי הודאת בע"ד עדיפה מעדים, וע"כ דס"ל כדרכו של תרומת הכרי וכמש"נ.